

Šolsko knjižničarstvo v iskanju identitete

Irena Brilej, uni. dipl. bibliotekarka in prof. sociologije, Gimnazija Poljane, Ljubljana

V prispevku avtorica podaja pogled na aktualno stanje in delovanje slovenskih šolskih knjižnic ter podeli svoje razmišljanje o poklicu šolskega knjižničarja, ob tem pa se sprašuje, kaj in kdo nam določa poklicno identiteto.

Ključne besede: šolska knjižnica, šolski knjižničar, poklicna identiteta

Uvod

Ob besedi knjižničar se pred veliko ljudmi običajno izriše romantična podoba človeka, ki v glavnem bere, sedi za računalnikom in brska po spletu, občasno poišče in pospravi kakšno knjigo ter od časa do časa skozi zobe zažvižga »psst, tišina, v knjižnici smo«. Stereotipnost tega opisa, za katerega pa le knjižničarji vemo, da podobe knjižničarskega delovanja ne podaja v vsej njeni celovitosti, nas tako provokativno postavlja pred vprašanje identitete. Mojca Trtnik (2019) meni, da je identiteta močna beseda, ki od nas zahteva globok razmislek in odgovore na vprašanja, kot so: kdo pravzaprav smo? Je identiteta knjižnice skupek lastnih prepričanj ali prepričanj družbe? Kako individualni smo znotraj skupinske identitete (Trtnik 2019)?

Kdo je šolski knjižničar?

Zdi se, da morajo knjižničarji ves čas dokazovati ter potrjevati svojo pomembnost in koristnost za

družbo. Še posebej to velja za šolske knjižničarje, ki se, zaradi vpetosti v dva različna sistema, počutijo razpeti med njima, na eni strani odrinjeni na rob šolskega sistema in na drugi strani zapostavljeni v knjižničarskem svetu. Majda Papež (2008) ugotavlja, da na raznih seminarjih in študijskih skupinah pogosto sliši pritožbe šolskih knjižničarjev, da so premalo cenjeni v primerjavi z učitelji, da jih ravnatelji omejujejo pri nabavi knjižničnega gradiva, da morajo biti na delovnem mestu prisotni več ur kot učitelji in tako dalje. S takšnimi in podobnimi izrazi nezadovoljstva se na strokovnih izobraževanjih srečujem tudi sama, po drugi strani pa je na takšnih srečanjih in tudi v medijih istočasno zaslediti hvalnice šolskim knjižničarjem, da smo šolski knjižničarji pravzaprav multipraktiki: poleg tega, da smo pedagoški delavci in knjižničarji, smo tudi IKT strokovnjaki, strokovnjaki za različne pismenosti, biblioterapevti, psihologi, svetovalni delavci, andragogi ter nenazadnje »deklica za vse«.

Ob tem se mi nehote zastavljajo vprašanja, kot so: kdo pravzaprav je šolski knjižničar¹? Kje se začnejo in kje končajo strokovne meje šolskega

¹ Delo v šolski knjižnici opravljajo tako ženske kot moški, zato se uporabljen término šolski knjižničar nanaša na oba spola. Skladno z zaposlitveno strukturo v šolstvu je v šolskih knjižnicah sicer res zaposlenih več žensk, zaradi česar pa tega poklica še ne moremo oziroma ne smemo samoumevno oklicati ali determinirati za ženskega. V zadnjem času se v medijih pojavljajo prispevki, ki ta poklic nevede feminizirajo, kot na primer Knjižničarke pri ministrici (Šolski razgledi, št. 4, 2018).

knjižničarja? Ali se z drugimi delovnimi nalogami, ki niso neposredno povezane z delom knjižničarja in posredno izzvale zaradi knjižničarjevih osebnih interesov, ne oddaljujemo od primarne vloge šolske knjižnice in si želimo z njimi v resnici le okrepiti statusni položaj znotraj šolskega sistema?

VLOGA IN NAMEN ŠOLSKE KNJIŽNICE

Zakon o vzgoji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996) v 68. členu določa, da ima šola knjižnico in tej predpiše naslednje naloge: knjižnica zbira knjižnično gradivo, ga strokovno obdeluje, hrani, predstavlja in izposoja ter opravlja informacijsko-dokumentacijsko delo kot sestavino vzgojno-izobraževalnega dela v šoli, s tem določilom knjižnica tako postane obvezni sestavni del vzgojno-izobraževalnega dela v šoli. Zakon o knjižničarstvu (2001) v 28. členu navaja, da šolske knjižnice podpirajo izobraževalni proces, tako da izvajajo knjižnično dejavnost predvsem za učence, vajece, dijake in študente višjih strokovnih šol ter za strokovne delavce teh šol.

Šolska knjižnica deluje na področju vzgoje in izobraževanja in je tudi del knjižničnega sistema, povzema Majda Steinbuch (2011), zato sta knjižnica in knjižničar opredeljena v obeh zakonih, šolskem in knjižničarskem: pregled zakonodaje kaže, da so formalni dokumenti za delo šolskih knjižnic znotraj šolskega zakonodajnega področja splošno

opredeljeni in predstavljajo dobro osnovo za položaj knjižnice in status knjižničarja v vzgoji in izobraževanju. Knjižničarjeva naloga je, kot izpostavlja Steinbuch (2011), da najde znotraj teh dokumentov ustrezno mesto za uveljavljanje svojega poslanstva, knjižničarska stroka s strokovnimi priporočili pa šolskim knjižnicam pomaga, da se razvijajo in da so del knjižničnega sistema (Steinbuch 2011).

Šolski knjižničar menja stil svojega dela in prilagaja dejavnosti glede na zahteve uporabnikov, ki so odsev celovitosti sistema, strategije razvoja šolstva, vplivov družbe in časa, v katerem živimo, ugotavlja Jasmina Lovrinčević (2006).

STANJE IN RAZVITOST SLOVENSКИH ŠOLSКИH KNJIŽNIC

V Sloveniji je mreža knjižnic dobro razvita, poudarja Jamnik (2017) in izpostavlja, da ima med drugim vsaka šola svojo knjižnico, kar ni običajno niti v mnogih bogatejših državah, splošne knjižnice s podružnicami in postajališči bibliobusov pa pokrivajo skoraj vso Slovenijo. Osnovnošolci in srednješolci obiskujejo knjižnice na svojih šolah. Razvijamo številne bralne programe, projekte in akcije, prireditve itd. (Jamnik 2017).

Na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (2016) je pod rubriko šolske knjižnice med drugim zapisano, da je šolsko

knjižničarstvo v Sloveniji doseglo stopnjo, ko imajo vse osnovne in srednje šole knjižnico. Skladno z novembra 2015 sprejeto novelo Zakona o knjižničarstvu (Uradni list RS št. 92/2015), so se do konca leta 2018 morale v knjižnični sistem COBISS vključiti vse šolske knjižnice. Šolske knjižnice v skladu z isto novelo niso več definirane kot knjižnična javna služba, ampak urejene v celoti kot sestavni del javne službe na področju vzgoje in izobraževanja. Seveda ostajajo pomemben del knjižničnega informacijskega sistema Slovenije, vendar pa bodo v prihodnje mnogo bolj kot doslej vpete v izobraževalni sistem in njegovo organiziranost: Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti v šolskih knjižnicah bo v bodoče v pristojnosti šolskega resorja, uvedene bodo redne statistične meritve v okviru Centra za razvoj knjižnic pri NUK-u, kar bo okrepilo spremljanje stanja na področju šolskih knjižnic. Predvideno je tudi sprejemanje strategije razvoja šolskega knjižničarstva tako na državni ravni kot na ravni vsake posamezne šolske knjižnice, vezano na razvojni program šole (Ministrstvo ..., 2016). Tudi rezultati² zadnjih statističnih meritev o delu šolskih knjižnic pričajo o njihovem zadovoljivem stanju.

ANOMALIJE V SISTEMU

Vendar pa se anomalije slovenskega šolskega

sistema kažejo in izražajo tudi v šolskem knjižničarstvu, na primer pri nesmotrnem ter pravno dvomljivem upravljanju z učbeniškim skladom in pri špekulativnem kadrovanju. Šolska knjižnica se je izkazala kot izredno prikladno polje za izvajanje oportunističnih zaposlitvenih manevrov. Kljub temu, da univerzitetni študij bibliotekarstva obstaja že več kot 30 let, se v šolski knjižnici namreč še vedno zaposluje najrazličnejši kader, kar samo po sebi seveda ni nič narobe, v kolikor gre za delovnemu mestu primeren izbor kandidata. Nas pa to dejstvo navede k vprašanju in premisleku o smiselnosti takšnega študija, če pa imajo pri zaposlitvi v šolstvu pred diplomanti bibliotekarstva nemalokrat prednost učitelji ali profesorji drugih predmetnih področjih iz razloga dopolnitve delovne obveznosti. Tako prihaja do malodane absurdnih situacij, ko je na primer na deležu do 100-odstotne zaposlitve zaposlena ne samo več kot ena oseba, pač pa celo tri ali več oseb. Takšno drobljenje zaposlitve vsekakor ne pripomore k zagotavljanju racionalnega, celovitega, preglednega in kakovostnega delovanja šolske knjižnice.

ZAKLJUČNE MISLI

Mnogokrat v javnosti slišimo ali v časopisju beremo, da je poslanstvo šolskega knjižničarja zahtevno in odgovorno, da je delo v šolski knjižnici lahko

stresno, da prihaja zaradi preobremenjenosti iz različnih razlogov celo do izgorelosti. S pravo mero racionalizacije oziroma z opuščanjem nekoristnega birokratiziranja in s premišljeno organizacijo ter s pomočjo vse razvitejše informacijsko komunikacijske tehnologije se po mojih izkušnjah marsikatero delovne naloge v šolski knjižnici danes lahko opravi bistveno hitreje, kot pred desetimi leti. Samo po sebi se razume, da je potrebno vsako delo opravljati odgovorno. Vendar pa glede na dejstva, da osnovno delo šolskega knjižničarja ni podvrženo neposredni odgovornosti, saj vendarle nismo obremenjeni s časovnimi roki, ki bi se jih morali vsakodnevno držati, da nismo okupirani z doseganjem minimalne količine izvedenega dela, da nam ni potrebno skrbeti za uspešnost rezultatov, ki bi vplivali na našo plačo, in da nam ni potrebno konstantno stremeti k čim večji storilnosti, ne morem povsem pritrditi mnenju, da je delo resnično zahtevno, stresno ali odgovorno. To bi pomenilo podajati izkrivljeno podobo poklica šolski knjižničar. Samo po sebi je tudi razumljivo, da je lahko vsako delo na nek način obremenjujoče, za vsakogar drugače, konec koncev vsaka zaposlitev več ali manj vključuje medosebne odnose, le-ti pa so zaradi svoje dinamike, v kolikor niso usklajeni, največkrat vir vsega našega nezadovoljstva. Še posebej pa je lahko delo stresno, kadar se poklica ne opravlja s srcem.

Pa vendar je poklic knjižničarja čudovit. Kaj je lepšega kot biti na tekočem s knjižnimi novostmi

in prepričati na videz najbolj zakrknjenega učenca, da prebere kakšno dobro knjigo. In kdor ima pozitiven odnos do svojega dela in samega sebe, se ne more počutiti odrinjenega na rob, zaključi svoje razmišljanje o poklicu šolskega knjižničarja Majda Papež (2008).

Šolski knjižničar je torej razpet med dvema vlogama, knjižničarsko in pedagoško, kako uspešno krmariti med tema dvema poljema in ju pri tem kar najučinkoviteje združevati, pa je stvar strokovnosti, iznajdljivosti in prizadevnosti posameznika.

Viri:

JAMNIK, T. (2017): »Brati pomeni početi podvige.« (Tone Pavček), (Spletni bralni klubi: prispevek na 5. literarnem toriku, 24. oktober 2017. *Knjižnica*, let. 61 (št. 4): str. 35–6.
 LOVRINČEVIČ, J. (2006): V iskanju profesionalne identitete. Kako biti čim bolj učinkovit v dobi komunikacijsko-informacijske tehnologije. *Šolska knjižnica*, let. 16 (št. 3/4): str. 164–169.
 PAPEŽ, M. (2008): Vloga šolskega knjižničarja. *Knjižničarske novice*, let. 18 (št. 1/2): str. 16.
 STEINBUCH, M. (2011): Šolska knjižnica in knjižničar v sistemu. *Šolska knjižnica*, let. 21 (št. 1): str. 17–25.
 TRTNIK, M. (2019): Uvodnik. *Knjižničarske novice*, let. 28 (št. 4/5): str. 2.

Vir 1: Ministrstvo za šolstvo, šport in znanost (2016): *Sektor za razvoj izobraževanja, šolske knjižnice*. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_kakovost_izobrazevanja/sektor_za_razvoj_izobrazevanja/solske_knjiznice/, 12.5. 2019.
 Vir 2: Zakon o knjižničarstvu. (2001). Uradni list RS, št. 87/01. Dostopno na <http://www.uradni-list.si>, 15.5. 2019.
 15.5.2019 iz spletne strani.
 Vir 3: Zakon o vzgoji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (1996). Uradni list RS, št. 16/07. Dostopno na <http://www.uradni-list.si>, 15.5. 2019.